

KÁSA KATALIN

Beled

Győr-Moson-Sopron déli részén, a Rábaköz délnyugati területén fekszik Beled, a megye 11. lélekszámát tekintve legkisebb városa. Könnyen elérhető, a 86. számú főút vonal északi oldalán helyezkedik el, a Szombathely–Hegyeshalom vasút vonal egyik megállója. Autóbusszal jó az összeköttetése Kapuvár, Csorna és Szombathely irányába.

A város története

A települést okleveles források 1230-ban említik először villa Belud-ként. Nevét az Osl nemzetségben gyakori Belud személynévről kapta. A középkorban birtokosai az Osl nemzetségből leszármazott családok (Ostffyák, Csornaiak, Kanizsayak) voltak. A XVII. század elején Cziráky Mózes megszerezte magának a község nagyobb részét, és kialakította a Cziráky-birtoktestet. 1985-ben a településhez csatolták Vicát, melynek első írásos emlékei 1162-ből származnak. Története során Beled többször is jelentős veszteségeket könyvelhetett el, az 1594. évi török pusztítás a községet is érintette, a Rákóczi-szabadságharc során a rácok fosztották ki, a XIX. század közepén pedig tűzvész pusztította el a falu nagy részét. Ennek ellenére sosem halt ki teljesen.

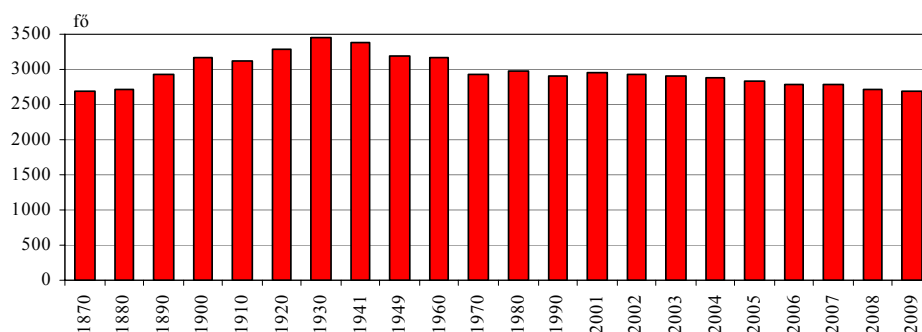
Talaja kitűnő termelési adottságokkal rendelkezik, jól művelhető, ami befolyásolta a település fejlődését is. Lakói évszázadokon keresztül elsősorban mezőgazdasággal, földműveléssel foglalkoztak. Ipára kezdetben nem volt, de a községben nagy számban élő zsidó családok főként kereskedelemmel foglalkoztak, aminek révén Beled a térség jelentős kereskedelmi központjává vált. A XX. században ipari fejlődését jelentősen befolyásolta a beledi agyagra települt téglagyár működése. Gazdaságában ma a termelőüzemek, valamint a szolgáltatásokat nyújtó szervezetek szerepe a legnagyobb, emellett a lakosok jelentős számban foglalkoznak mezőgazdasággal is.

Népesség, népmozgalom

Beled népessége az 1870-es népszámlálás idején 2689 fő volt. Ez mára lényegében nem változott, 2009. január elsején 2686-an éltek a településen. A lakosság száma az 1900-as évek közepéig – a XX. század első tíz esztendejétől eltelve – folyamatosan növekedett, az 1970-es évtizedtől 2001-ig kis hullámmal stagnált, majd évről évre csökkent. A népesség fogyása az ezredfordulót követően kissé felgyorsult, mivel a halálozások száma minden esztendőben meghaladta az élve születéseket, és a vándorlást is negatív egyenleg jellemezte.

1. ábra

A népesség számának alakulása *

* 1960-ig a jelenlévő, 1970-től lakónépesség.

Beled népsűrűsége 101 fő/km², amely 5 fővel elmarad a megyére jellemzőtől, a többi tízezer lakosnál kisebb népességű (Fertőd, Fertőszentmiklós, Jánossomorja, Pannonhalma, Tét) megyebeli város átlagánál viszont 36 fővel több.

A népesség korösszetétele hasonló az átlagoshoz, de valamelyest kedvezőtlenebb. 2009. január 1-jén a lakosság héttizede a 15–64 évesek közé tartozott, a gyermekek aránya pedig 13,6%-ot tett ki. Az elmúlt évtizedekben a 15 évesnél fiatalabbak aránya folyamatosan csökkent a településen. Ezt a folyamatot az eltartottsági ráta és az öregedési index változása is jelzi. A száz gyermekre jutó idősek száma először 2006-ban haladta meg a százat, 2009. január 1-jén a mutató értéke már 123-at tett ki.

A lakosság iskolai végzettsége az általánosan jellemző folyamatokkal egyezően az elmúlt évtizedekben egyre javult, a 2001. február 1-jei népszámlálás adatai alapján a 15 éves és idősebb népesség kilenctizede befejezte az általános iskola 8. osztályát. A 18 évesek vagy idősebbek 27,4%-a rendelkezett legalább érettségivel, ami több mint kétszerese az 1970. évinek. Főiskolai vagy egyetemi diplomával a 25 évesek és idősebbek 6,5%-a rendelkezett, ez szintén jelentősen javult a három évtizeddel korábbi arányhoz képest.

A természetes demográfiai folyamatok és a költözések hatására módosult a településen lakók családi állapot szerinti összetétele. A házások száma és aránya csökkent, miközben az egyedülállóké, az elváltaké, valamint az özvegyeké nőtt. 2001. február 1-jén a 15 éves és idősebb népesség hattizede élt házasságban, valamivel több mint egytizede özvegy, majd minden negyedik személy pedig nőtlen, hajadon volt.

Gazdasági környezet és munkaerőpiac

Beleden a vállalkozások szerkezete eltérést mutat a megye többi kisvárosától és a Kapuvár–Beledi kistérségre jellemzőtől is. Az egyéni kezdeményezések gyakorisága és súlya is nagyobb az átlagosnál. Az egyéni vállalkozások elterjedését a 2008. évi áfa-törvény módosítása is erőteljesen befolyásolta. A jogszabály változását követően a mezőgazdasági őstermelők számára is kötelezővé vált az adószám kiváltása, így az egyéni vállalkozások száma egy év alatt 2,3-szeresére nőtt. Ezer lakosra vetített számuk 149-et tett ki, mely a Győr-Moson-Sopron megyei, valamint a kistérségi átlagnál is magasabb, és a jelenleg városi ranggal bíró települések mindegyikének mutatóját meghaladja. A társas vállalkozások előfordulása ezzel szemben ugyanilyen összehasonlításban Beleden a legkisebb, ami földrajzi helyzetéből, a térség aprófalvas jellegéből is ered. 2008 végén összesen 456 vállalkozást – 399 egyéni, 57 társas formájút – tartottak nyilván beledi székhellyel. Ez a Kapuvár–Beledi kistérség szervezeteinek hetedét jelentette.

2. táblázat

A regisztrált vállalkozások száma és megoszlása a főbb gazdasági ágak szerint, 2008

Megnevezés	A regisztrált vállalkozások			
	száma	megoszlása	megoszlása	
	Beleden, %		a megye többi kisvárosában, %	a Kapuvár–Beledi kistérségben, %
Regisztrált vállalkozás összesen	456	100,0	100,0	100,0
Ebből:				
mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás	262	57,5	39,5	48,6
ipar	32	7,0	6,0	5,2
építőipar	24	5,3	7,5	6,8
kereskedelem, javítás	43	9,4	12,4	10,8
szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	15	3,3	4,8	3,2
szállítás, raktározás, posta, távközlés	22	4,8	2,6	3,5
ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	32	7,0	18,3	14,2

A vállalkozások döntő részét, 57,5%-át a mezőgazdaságban jegyezték be, ami a település mezőgazdasági adottságait tükrözi. Emellett a kereskedelem, az ipar és az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás ágak súlya a legnagyobb, de az átlagosnál jelentősebb a szállítás, fuvarozás szerepe is. A regisztrált vállalkozások túlnyomó része mikrovállalkozás volt, azaz alkalmazotti létszámuk nem érte el a tíz főt. Ennél nagyobb szervezet össze-

sen 14 telepedett le a városban, közöttük mezőgazdasággal foglalkozó éppúgy megtalálható, mint ipari termelő és szolgáltató cég.

Határközei fekvése révén külföldi szervezetek is működnek a városban. Beled legnagyobb árbevétel eléré és létszámot foglalkoztató szervezete az elektronikai alkatrészgyártással foglalkozó Provertha Electronic Components Rt, amely több mint 500 embernek biztosít kereseti lehetőséget, és az előbbihez hasonlóan szintén kizárólagosan külföldi tőkével működő Wiedemann Mezőgazdasági Gépgyártó Kft, amely mezőgazdasági gépek gyártását végzi.

Kistérségében a település kiemelkedő idegenforgalmi szálláskínálattal bír: működik egy panzió, magánzállásadással pedig hárman foglalkoznak. Az ezer lakosra jutó kereskedelmi szállásférőhelyek száma a néhány évvel ezelőtt megvalósult fejlesztés hatására 2008-ban 14-et tett ki, ez kétszerese a Kapuvár–Beledi kistérség átlagának, és a megye tizenegy városa közül a hatodik legmagasabb érték. Beleden az ezredforduló óta egy év alatt átlagosan több mint 2200 vendégéjszakát termeltek a turisták, akik főleg belföldről érkeztek.

2008 végén a település lakóinak ellátását 40 kiskereskedelmi üzlet, két üzemanyagtöltő állomás és 15 vendéglátóhely biztosította. Főleg egyéni vállalkozások üzemeltetik az egységeket, hányaduk a kistérségi és a városi átlagnál magasabb, az üzletek közel kétharmada, a vendéglátóhelyek négyötöde ugyanis magánkézben van.

A legutóbbi népszámlálás időpontjában Beleden a foglalkoztatottak száma 1267 volt, a népességen belüli részesedésük 43,0%-ot tett ki. A lakosság háromtizede az inaktív keresők, negyede az eltartottak közé tartozott, a munkanélküliek aránya pedig másfél százalékot tett ki.

Az elmúlt évtizedekben a településen lakó foglalkoztatottak gazdasági ágak szerinti összetétele számottevően változott. Az ipar és az építőipar súlya ugyanis megnőtt a mezőgazdaság rovására, miközben a szolgáltatásoké nem mutatott eltérést. A legutolsó népszámláláskor az itt élő munkavállalók 46,7%-ának – az egy évtizeddel korábbinál 7,1 százalékponttal nagyobb hányadának – az ipar biztosított kereseti lehetőséget, ennek ellenére a mezőgazdaság szerepe (13,6%) még mindig nagyobb a Győr-Moson-Sopron megyei kisvárosok és a Kapuvár–Beledi kistérség átlagánál.

A város fontos foglalkoztatási központ a térségében, az itt lakók zöme lakóhelyén talált munkát magának. A beledi munkavállalók több mint kétharmada lakhelyén dolgozik, legtöbbször a termelőszektorban. Emellett a bejárók száma is jelentős, a népszámláláskor mintegy 370 főt jelentett. Az itt lakó foglalkoztatottak közel harmada más településen dolgozott, ők elsősorban a legközelebbi városokba, illetve a kistérségükön belül ingáztak.

Beled a nagyobb munkahelykínálattal rendelkező városoktól távolabb fekszik, ezért a munkaerő-piaci hatások közvetlenül érintik a települést. A 2008 utolsó hónapjaiban kialakult gazdasági-pénzügyi válság hatására több vállalkozás a megrendelések csökkenése következtében létszámleépítésre kényszerült a megyében és a városban, így Beleden is növekedett a munkanélküliek száma. A Foglalkoztatási Hivatal 2008 decemberében száz beledi álláskeresőt tartott nyilván, ami a kapuvári–beledi állástalanok egyhatedét jelentette. A munkanélküliek túlnyomó része fizikai foglalkozású volt, majdnem minden második pedig legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezett. Álláskeresői lehetőségeik az átlagosnál kedvezőbbnek tekinthetők, a tartósan (legalább fél éve) munkát keresők hányada ugyanis 19,0% volt tavaly év végén, míg a Kapuvár–Beledi kistérségben és a megye többi kisvárosában 24-24%-os arány figyelhető meg.

Lakáshelyzet, infrastruktúra, intézményi ellátottság

Beled lakásállománya az elmúlt mintegy négy évtized alatt közel egyharmadával növekedett, s 2009. január 1-jén 1102 volt. Az új építkezések révén nőtt a tágasabb, több szobával épült otthonok aránya a városban, emellett a száz lakásra jutó lakosok száma – több mint száz fővel – 244-re csökkent, ami a mind nagyobb komfortosságra, kényelemre utal. Az ezredfordulón a megyében kibontakozó lakásépítési fellendülés itt mérsékeltebben éreztette hatását, 2000 és 2008 között összesen 43 új lakást adtak át Beleden, ez a 2009. január 1-jei lakásállomány 3,9%-át jelentette, a megye többi tízezer lakosnál kisebb városára jellemző átlagnak alig felét.

A 2001. évi népszámlálás időpontjában a településen a lakások 84,1%-a volt összkomfortos vagy komfortos, ez hasonló a megye többi kisvárosának átlagához, annál azonban 4,8 százalékponttal kisebb. A kissé kedvezőtlenebb összetétel a komfort nélküli lakások magas, egytizedet meghaladó arányából eredt.

3. táblázat

A lakásállomány főbb adatai

Megnevezés	1970.	1980.	1990.	2001. február 1.	2009. január 1.
	január 1.				
Lakásállomány	835	932	1026	1083	1102
Ebből, %:					
1 szobás	38,4	23,0	12,7	7,5	..
2 szobás	51,5	48,9	38,3	35,5	..
3 és több szobás	10,1	28,1	49,0	57,1	..
A lakásállomány változása (előző időpont = 100,0)	103,3	111,6	110,1	102,6	101,8
100 lakásra jutó lakos, fő	351	318	284	272	244

Az 1980-as évek végén és az 1990-es évek közepén megvalósult beruházások nyomán jelentősen javult a település közműellátottsága. A vezetékes gázcsőhálózat fektetése 1990-ben fejeződött be, a közüzemi szennyvízelvezetés pedig 1997-től vált lehetővé a lakosság számára. A közműellátottságot jelző legfontosabb mutatók tekintetében a város helyzete megyei összehasonlításban kedvező, szembetűnő lemaradás mindössze a közüzemi szennyvízelvezetésben figyelhető meg. Ez utóbbi szolgáltatás a lakások 69,3%-ában, a vezetékes ivóvíz pedig 95,0%-ában elérhető. 2008-ban a vezetékesgáz-fogyasztóknak a lakásállományhoz viszonyított aránya megközelítette a háromnegyedet. A rendszeres hulladékgyűjtésbe a lakások közel kilenczetedét bevonták, amely érték kisebb ugyan a megyei kisvárosok átlagánál, a Kapuvár–Beledi kistérség mutatójával viszont azonos nagyságú. Az új lakások közműellátottsága már számottevően kedvezőbb, a 2000–2008 között Beleden használatbavételi engedélyt kapott otthonok négyötöde vezetékes gázbekötéssel épült, és majdnem mindegyikük rá van kötve a szennyvízesatorna-hálózatra is.

Beled az oktatás, illetve a gyermekjólét és családsegítés terén centrumszerepet tölt be, amely a városi rang elnyerését követően tovább erősödhet. Beledi székhellyel működik a Mikrotérségi Általános Művelődési Központ, amelyhez egy három településen működő óvoda is tartozik. Az intézmény nemcsak a beledi, hanem a dénesfai és a rábakeői gyermekek nappali felügyeletéről is gondoskodik. A városban található száz férőhelyre 84 gyermeket írtak be az elmúlt évben, egy gyermekcsoportban pedig átlagosan 22 óvodást neveltek. A művelődési központ magában foglalja az általános iskolát is, amely szintén több településen működik. 2008-ban Beleden 13 tanteremben oktattak, összesen 324 diákot. Az elmúlt tanévben alsó tagozaton 135, felső tagozaton 189 gyermek tanult az intézményben. Az iskola központi szerepét jelzi, hogy a diákok több mint harmada más településről jár be naponta a városba. A kulturális élet élénk a településen: tavaly 35 rendezvényt tartottak, amelyekben összesen több mint tízezren vettek részt. Az egyik legjelentősebb programot az először 2003-ban megrendezett Pünkösdi fesztivál és vásár jelenti. A civil aktivitás is jelentős a városban, tűzoltóegyesület, nyugdíjasklub, horgászegyesület, valamint sportegyesület is működik.

A város lakóinak egészségügyi alapellátását két háziorvos és egy házi gyermekorvos biztosítja. E tekintetben a település ellátottsága kiemelkedően jónak számít, az elmúlt évben ugyanis egy háziorvosra és házi gyermekorvosra 895 lakos jutott, mely jóval kedvezőbb a kistérségénél és a Győr-Moson-Sopron megyei tízezer lakosnál kisebb városok mindegyikére jellemzőnél is. A gyógyító-megelőző munkát egy fogszakorvos is segíti. A szakorvosi ellátást igénylő betegek a kapuvári kórházban, illetve szakorvosi rendelőben juthatnak gyógykezeléshez.

A városban az önkormányzat rendszeres ellátásokkal támogatja az időseket és a rászorulókat. A térségi szervező-, irányítószerepet is betöltő családsegítő szolgálat Beled mellett további 15 település lakói számára nyújt segítséget az élet különböző szakaszaiban felmerülő problémák megoldására. Az elmúlt évben a városban 89-en részesültek szociális étkeztetésben és 38-an házi segítségnyújtásban. Elsősorban az idős személyek számára nyújt ellátást a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, amelyet 68-an vettek igénybe a településen.

A város a térségben területfejlesztési szerepet is betölt, ugyanis Beled és további 15 település részvételével létrehozták a Dél-Rábaközi Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulását. Ennek célja a résztvevők és külső kapcsolódási pontok közötti információs csatornák kiépítése, a területen turisztikai fejlesztések elősegítése, a környezetvédelmi problémák megoldásában történő segítségnyújtás, valamint a településfejlesztés. A társulás tagjai önállóan és közösen is részt vehetnek pályázatokon, kihasználhatják a támogatási lehetőségeket.